

STANDARDI I SMJERNICE ZA OSIGURANJE KVALITETA VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

STANDARDS AND GUIDELINES FOR QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Lazar K. Radovanović

saradnik Komiteta za osiguranje kvaliteta na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu
Ekonomski fakultet u Brčkom

Apstrakt. Svrha ovog članka je da se opišu eksplicitni standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta i podrška osnovnih reformskih procesa u oblasti visokog obrazovanja.

Ključne riječi: Bolonjski proces, osiguranje kvaliteta, visoko obrazovanje

Abstract. The purpose of this paper is to describe the explicit standards and guidelines for quality assurance and support the fundamental reform processes in higher education area.

Keywords: Bologna process, quality assurance, higher education

UVOD

Bolonjski proces predstavlja značajnu i sveobuhvatnu reformu visokog obrazovanja čiji je krajnji cilj uspostavljanje evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA – The European Higher Education Area), do 2010. godine, koji će značiti neometanu mobilnost akademskog osoblja, studenata i programa, te objektivno priznavanje njihovih kvalifikacija. Bolonjsku deklaraciju, 1999. godine, potpisali su ministri obrazovanja 29 evropskih zemalja. Taj proces širio se i na druge zemlje pa su organizovani dalji sastanci predstavnika vlada i ministara u Pragu (2001.), Berlinu (2003.), Bergenu (2005.), Londonu (2007.) i Luvenu (Leuven/Louvain-la-Neuve) u Belgiji, (2009. godine).¹ Naredna konferencija održaće se u Budimpešti i Beču od 10. do 12. marta 2010. godine.

Nezavisno od Bolonjskog procesa i prije uključivanja u proces univerziteta u BiH počeli su da uvode politiku i praksu osiguranja kvaliteta. Unutrašnje osiguranje kvaliteta odnosi se na uvođenje, primjenu i praćenje procesa i obezbjeđivanja kvaliteta, a organizuje se unutar institucija visokog obrazovanja. Te aktivnosti dobile su veći značaj pridruživanjem Bosne i Hercegovine Bolonjskom procesu na Ministarskoj konferenciji u Berlinu, 2003. godine.

U toku školske 2003/2004. godine javni univerziteti u BiH uključeni su u institucionalnu evaluaciju Evropske asocijacije univerziteta (EUA - European University Association) kako bi se utvrdili izazovi s kojima će se univerziteti suočiti u ispunjavanju zahtjeva za pridruživanje evropskom prostoru visokog obrazovanja do 2010. godine.

Evaluacijom Evropske asocijacije univerziteta utvrđena su značajna pitanja koja treba riješiti putem sistematskih i rigoroznih procedura za osiguranje kvaliteta. Pitanja su bila strateške i akademske prirode, ali su se odnosila i na oblast upravljanja i administracije. Aktivnosti u navedenim oblastima od suštinskog su značaja za modernizovanje i reformisanje visokog obrazovanja u BiH.

Na evropskom nivou osiguranje kvaliteta predstavljalo je jednu od tri prioritetne oblasti programa evaluacije u okviru Bolonjskog procesa, nakon čega je, 2005. godine, održana Ministarska konferencija u Bergenu, a rezultati ocjene u vezi sa Bosnom i Hercegovinom pokazivali su relativan nedostatak aktivnosti i napretka u toj oblasti u odnosu na većinu ostalih zemalja Bolonjskog procesa. Na evropskom nivou otišlo se korak

¹ Ministri nadležni za visoko obrazovanje u 46 zemalja Bolonjskog procesa utvrdili su akcije za napredak Bolonjskog procesa i prioritete evropskog prostora visokog obrazovanja za narednu deceniju (do 2020. godine).

dalje, 2005. godine, usvajanjem Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta² od strane zemalja uključenih u Bolonjski proces. Pomenuti dokument izradila je organizacija ENQA u saradnji sa EUA-om, EURASHE (European Association of Institutions in Higher Education) i ESIB³-om, a prihvatili su ga ministri na konferenciji u Bergenu, 2005. godine.

Evropski standardi i smjernice (ESG – European Standards and Guidelines) pokrivaju tri glavne oblasti:

1. Unutrašnje osiguranje kvaliteta organizovano unutar institucija visokog obrazovanja koje se odnosi na definisanje, primjenu i praćenje procesa i struktura osiguranja kvaliteta.
2. Eksterno osiguranje kvaliteta obuhvata relevantne aktivnosti koje se bave predmetom istraživanja unutar institucija visokog obrazovanja i načinom izvršavanja aktivnosti koje su povezane s eksternim osiguranjem kvaliteta.
3. Rad agencija za eksterno osiguranje kvaliteta, u smislu njihovog uspostavljanja, organizovanja i priznavanja.

Primjena ESG-a za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavljala je jedan od tri prioriteta za period od 2005. do 2007. godine. Fokus programa procjene rezultirao je ministarskom konferencijom u Londonu, u maju 2007. godine i Luvenu/Louvain-la-Neuve (Belgija), u aprilu 2009. godine. U sklopu pomenute primjene, svaka od zemalja trebalo bi da pokaže način na koji su njeni sistemi unutrašnjeg i spoljnog osiguranja kvaliteta u skladu s evropskim standardima i smjernicama.

Nadležna ministarstva na entitetskom i državnom nivou i javni univerziteti u Bosni i Hercegovini zaključili su da je putem zajedničkog programa Evropske komisije i Vijeća Evrope – Jačanje visokog obrazovanja u BiH – neophodno uspostaviti standarde i izraditi smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja u BiH. Formirana je radna grupa za njihovu izradu koju čine predstavnici nadležnih ministarstava na entitetskom i državnom nivou, predstavnici osam univerziteta i predstavnici studenata.

Rad ove radne grupe direktno je povezan s obavezom BiH kao punopravnim učesnikom Bolonjskog procesa. BiH je dala pregled svog napretka u toj i u drugim oblastima u sklopu izvještaja podnesenog grupi za praćenje Bolonjskog procesa, krajem 2006. godine. Izvještaj o programu evaluacije, za 2007. godinu, podnesen ministrima u Londonu, 2007. godine, zasniva se na relevantnim izvještajima svake od zemalja učesnica, a bolje ocjene koje je BiH dobila odražavaju pomake ostvarene na osiguranju kvaliteta.

CILJEVI

Uspostava sistema za osiguranje kvaliteta u najboljem je interesu institucija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Osiguranje kvaliteta daje kvalitet – relevantne informacije o obrazovanju i diplomama, od koristi su, kako poslodavcima i društvu u cjelini, tako i akademskom osoblju, studentima i potencijalnim zaposlenima. Analitički opis i sistematska ocjena kvaliteta, te njegovo osiguranje, olakšavaju zadatak visokoškolskim institucijama da uvjere svoje domaće i međunarodne partnere u kvalitet obrazovanja koje pružaju i da učine visoko obrazovanje u BiH što privlačnijim studentima.

Standardi i smjernice u BiH osmišljeni su tako da ispune zahtjeve ESG-a. Glavni ciljevi predloženog skupa standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta su:

- promovisanje i podrška stalnom unapređivanju kvaliteta i standarda za podršku programa visokog obrazovanja;
- osiguranje dostupnosti javnosti jasnih i preciznih informacija o kvalitetu i standardima visokog obrazovanja i obuke i
- primjena najbolje međunarodne prakse u ocjeni i reviziji visokog obrazovanja i programa obuke.

Dugoročni ciljevi sistema osiguranja kvaliteta su:

- promovisanje mobilnosti studenata, diplomaca i građana unutar BiH i na međunarodnom nivou,

² ENQA, 2005. Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u evropskom prostoru visokog obrazovanja, http://www.coe.ba/pdf/ESG_loc.pdf.

³ Danas ESU (The National Unions of Students in Europe). ESIB je osnovan 1982. godine, inicijalno kao WESIB (The Western European Students' Information Bureau), a kasnije je izostavljena odrednica Western da bi se u proces uključilo što više studenata iz cijele Evrope.

- promovisanje jednake socijalne mogućnosti za sve kategorije studenata u BiH,
- odgovor na potrebe svih subjekata i korisnika u visokom obrazovanju,
- promovisanje naučnoistraživačkog rada i prenošenja znanja u BiH,
- osiguranje kompatibilnosti sa Evropskom unijom na različitim poljima (podrška studentima, sistem povratnih informacija svršenih studenata i poslodavaca i dr.),
- povećavanje stepena odgovornosti visokog obrazovanja prema široj javnosti.

STRUKTURA STANDARDA I SMJERNICA

Standardi i smjernice dijele se u dva dijela.

1. Standardi i smjernice za unutrašnje osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na osiguranju kvaliteta koje se preduzimaju unutar univerziteta i predstavljaju njihovu odgovornost.

Ovaj dio podrazumijeva osam standarda za unutrašnje osiguranje kvaliteta institucija visokog obrazovanja u BiH. On se rukovodi logikom prvog dijela Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja, ali uključuje i dodatni standard koji postavlja zahtjev prema kojem se institucije moraju spremati za eksternu evaluaciju svojih procedura osiguranja kvaliteta.

2. Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na obezbjeđenju kvaliteta koje preduzimaju vanjska tijela (agencija, ministarstvo, komisija itd.) koja istražuju aktivnosti koje se odvijaju unutar univerziteta ili organizacione jedinice unutar univerziteta.

Drugi dio odnosi se na mehanizme eksternog osiguranja kvaliteta i sadrži pet standarda za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i dva standarda koja se odnose na agencije ili tijela koja provode aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH.

Pored svakog od standarda, i pratećih smjernica koje pojašnjavaju njegove zahtjeve, nalaze se i pokazatelji koji ilustruju prikupljene dokaze ili mjerila sprovođenja i naznačavaju kako se dostignuti standardi mogu demonstrirati. S obzirom na to da BiH nema agenciju za osiguranje kvaliteta, treći dio – standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta agencija – ograničen je na zahtjeve za priznavanje i nezavisnost tijela ili agencije koja sprovodi aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH. Ova struktura zasniva se na strukturi ESG-a. Do maja 2007. godine standardi i smjernice BiH za unutrašnje i eksterno osiguranje kvaliteta razrađeni su do stepena testiranja.

Odnos standarda i smjernica prema okviru za kvalifikacije i priznavanje

Predloženi bosanskohercegovački standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavljaju samo jedan aspekt zadataka u okviru reforme visokog obrazovanja koji se mora posmatrati zajedno s ostalim inicijativama. Sve to ima za cilj transformaciju sistema visokog obrazovanja i njegovu potpunu kompatibilnost sa evropskim prostorom visokog obrazovanja. Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Jačanje visokog obrazovanja u BiH, tretira tri elementa:

1. Uspostavljanje okvira za visokoškolske kvalifikacije,
2. Izrada plana rada na uvođenju modernih procedura i struktura u smislu priznavanja kvalifikacija i
3. Uspostavljanje standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

S obzirom na to da su glavni pravci djelovanja unutar Bolonjskog procesa usko povezani i ta tri elementa pomenutog projekta takođe su usko povezana. Na primjer, osiguranje kvaliteta mora podržati pouzdanost i kvalitet kvalifikacija unutar okvira kvalifikacija, ali i stvoriti neophodno povjerenje za efektivno priznavanje tih kvalifikacija pri zapošljavanju u drugim akademskim institucijama u BiH i u inostranstvu. Priznavanje kvalifikacija od ključnog je značaja za transfer i prohodnost svih kategorija studenata kroz različite nivoe okvira kvalifikacija. Priznavanje individualnih kvalifikacija moguće je samo onda ako referenti ili službenici za provjeru dokumenata (*Credentials evaluators*) imaju pouzdane informacije o kvalitetu institucije koja izvodi studijski program koji vodi do te kvalifikacije. Okvir kvalifikacija podrazumijeva da standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta koriste zajedničke deskriptore i dogovorene obrazovne ciljeve pri ocjeni kvaliteta nastave i procesa učenja u različitim institucijama.

Sva tri elementa imaju centralnu ulogu u promovisanju evropske dimenzije visokog obrazovanja, doživotnog obrazovanja i prednosti evropskog prostora visokog obrazovanja. Zajedno mogu održavati veze između kvalifikacija i mogućnosti zapošljavanja, između privrede i univerziteta. Bez povjerenja u sisteme osiguranja

kvaliteta ne može biti ni povjerenja u institucije, a ni njihovog priznavanja. Upravo je to ključno pitanje bosanskohercegovačkog visokog obrazovanja u sadašnjem trenutku. Elementi su povezani, a njihova istovremena primjena od suštinskog je značaja za konačan uspjeh. Nadalje, poznato je da svaka uspješna reforma zahtijeva djelovanje u pravcu odozdo naviše i obrnuto. Sva tri elementa usko su povezana sa ranijim inicijativama vezanim za reformu univerziteta u BiH kao i sa neophodnošću usvajanja okvirnog zakona o visokom obrazovanju na državnom nivou.

STANDARDI I SMJERNICE ZA INTERNO OSIGURANJE KVALITETA

Standard 1.1.

Visokoškolska institucija u BiH mora imati jasno definisanu politiku i procedure osiguranja kvaliteta izvedene na osnovu njene zvanične vizije, misije i strategije. Njih bi, zajedno sa svim relevantnim zakonskim propisima, trebalo objaviti i učiniti dostupnim akademskom osoblju, studentima i svim drugim subjektima. Vizija, misija, strategija, te politika i procedure osiguranja kvaliteta moraju imati formalno-pravni status i biti dostupne javnosti.

Smjernice

Politika osiguranja kvaliteta mora odražavati misiju i vrijednosti odgovarajuće institucije i biti usko povezana sa relevantnim planovima i aktivnostima u smislu strateškog menadžmenta. Ona mora jasno navesti mjerljive ciljeve u pogledu osiguranja kvaliteta za različite funkcije i nivoe unutar date organizacije. Procedure podrazumijevaju mogućnost analize i razrade suštine misije, vrijednosti i planova, te u dugoročnom periodu doprinose stvaranju i održavanju institucionalne kulture kvaliteta.

Politika osiguranja kvaliteta fokusira se na to u kojoj je mjeri data institucija uspješna u postizanju ciljeva izvedenih iz suštine njene misije. Pri tome bi glavni kriterijum trebalo da bude uspjeh studenata u ostvarivanju obrazovnih rezultata. Dalje jačanje kvaliteta programa trebalo bi da bude jedan od glavnih ciljeva navedene politike.

Institucija visokog obrazovanja mora da odredi tijelo ili osobu, odgovornu za osmišljavanje i sprovođenje politike i procedura osiguranja kvaliteta, a na koju se prenosi odgovornost za provedenje. Navedeno tijelo, odnosno osoba, mora da bude direktno odgovorna upravnom tijelu za pitanja kvaliteta i mora da bude pozicionirana na odgovarajućem nivou strukture organizacije kako bi imala odgovarajuća ovlašćenja za sprovođenje politike i procedura osiguranja kvaliteta.

Institucija mora jasno da definiše ulogu studenata i drugih zainteresovanih strana u procesima osiguranja kvaliteta i njihovom stalnom unapređivanju.

Pokazatelji: zvanična strategija univerziteta, zvanična politika kvaliteta, uključujući i ulogu studenata, formalno uspostavljeno tijelo s konkretnom odgovornošću za unutrašnje osiguranje kvaliteta na univerzitetu.

Standard 1.2.

Procedure za izradu i usvajanje studijskih programa trebalo bi da uključuju jasne i temeljite odredbe o predočavanju dokaza da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- ciljevi programa, odnosno dodijeljenih kvalifikacija, jasno navedeni (dodijeljena kvalifikacija podrazumijeva: zvanje, kvalifikaciju, titulu, stepen ili diplomu koja opisuje završen dodiplomski, magistarski ili doktorski stepen ili bilo koje drugo zvanje, ako je studijski program vezan za to priznanje registrovan kao visokoškolski program);
- dokumentacija koja dokazuje da program, odnosno priznanje ispunjava navedene ciljeve;
- efikasnost procedura putem kojih se ispravljaju nedostaci i ostvaruje dalji napredak.

Smjernice

Visokoškolska institucija u BiH, u skladu sa navedenim standardom, mora dokazati vlastitu sposobnost da organizuje studijske programe uz prihvatljiv nivo kvaliteta, te da ima procedure osiguranja kvaliteta za

očuvanje i poboljšanje akademskih standarda pomoću kojih će ispuniti očekivanja bosanskohercegovačkog društva i međunarodne zajednice.

Od svake institucije očekuje se da uspostavi i objavi proces usklađivanja postojećih programa i priznanja sa bosanskohercegovačkim visokoškolskim okvirom kvalifikacija.

Za svaki studijski program treba predočiti dokaze da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- navedeni opšti i konkretni programski ciljevi,
- opisani očekivani ishodi učenja koje bi studenti, na kraju studija, trebalo da ostvare,
- relevantnost strukture i sadržaja programa za misiju i strateški plan institucije,
- na koji način program ispunjava navedene konkretne ciljeve, naročito u pogledu ishoda učenja,
- način izvođenja programa,
- relevantnost kvalifikacija osoblja i resursa,
- resursi potrebni za dati program,
- uticaj programa na obrazovna sredstva i pomoćne kapacitete unutar institucije,
- mehanizmi upravljanja programima (procedure za odobravanje, praćenje, evaluaciju i unapređenje programa),
- uloga studenata u obezbjeđenju kvaliteta studijskih programa,
- relevantnost programa za lokalno, državno, međunarodno tržište rada,
- odgovarajuće osiguranje pristupa, transfera i prohodnosti studenata svih kategorija u kontekstu bosanskohercegovačkih okvira kvalifikacija.

Pokazatelji: poslovne i druge veze, uključujući i moguće zapošljavanje, popularnost programa za studente u odnosu na prethodne godine i druge institucije koje ga nude, procenat studenata koji su završili studije i prosječno trajanje studija, ukupan broj studenata koji su završili studije u odnosu na broj upisanih, broj zaposlenih u odnosu na ukupni broj studenata koji su završili studije i informacioni paketi.

Standard 1.3.

Procedure za ocjenjivanje studenata moraju da budu jasno definisane, transparentne i da se nepristrasno i dosljedno primjenjuju u cijeloj instituciji. Postoje mehanizmi za vrednovanje efikasnosti procedura ocjenjivanja kako bi u praksi bile pravedno i dosljedno primjenjivane.

Smjernice

Kriterijumi i metode ocjenjivanja moraju da budu definisani unaprijed, objavljeni i usklađeni sa propisima visokoškolske institucije.

Procedure za ocjenu uspjeha studenta moraju osigurati: jasnu vezu između metoda ocjenjivanja i ciljeva postavljenih u skladu sa ciljevima učenja i validan, konzistentan, transparentan i javno dostupan proces ocjenjivanja, kao i odgovarajuće certifikovanje uspjeha studenta.

Pokazatelji

Jasno definisani, dokumentovani i transparentni: kriterijumi za ocjenu napretka i uspjeha studenta, metode ocjenjivanja, vrijeme i mjesto ocjenjivanja studenta, žalbena procedura i mogućnost ponovnog ocjenjivanja.

Standard 1.4.

Institucija mora obezbijediti da nastavu izvodi kvalifikovno i kompetentno nastavno osoblje i da redovno ocjenjuje efektivnost politike i procedura vezanih za nastavno osoblje. Ovo posebno važi za procedure izbora, imenovanja, ocjene, razvoja i promocije osoblja na svakom nivou izvršavanja i podrške određenog programa. Program razvoja osoblja, s odgovarajućim sredstvima za te svrhe, mora da bude prioritet.

Smjernice

- institucija mora imati definisane kriterijume za zapošljavanje i promociju nastavnog osoblja,
- institucija će javno objaviti kriterijume za potvrdu kompetentnosti nastavnog osoblja,
- redovno se mora vršiti praćenje i evaluacija kvaliteta i kompetentnosti nastavnog osoblja,

- institucija će pružati mogućnost za profesionalni razvoj osoblja.

Pokazatelji: arhiva osoblja, ankete studenata, publikacije i drugi vidovi dokumentovanog istraživačkog rada, plan i aktivnosti razvoja univerzitetskog osoblja i analiza potreba nastavnog osoblja.

Standard 1.5

Visokoškolska institucija mora redovno vršiti evaluaciju efikasnosti korišćenja svojih prostorija, opreme i objekata kako bi obezbijedila njihovo adekvatno i efikasno korišćenje za programe visokog obrazovanja i obuke koje nudi.

Smjernice

Ova periodična evaluacija trebalo bi da se fokusira na njen doprinos (npr. prostorija, opreme i objekata) uspješnom učenju studenata na datim programima. Njena svrha je da ponudi informacije za donošenje odluka o nastavku pružanja adekvatnih nastavnih resursa i drugih sredstava u odnosu na studijske programe ponuđene na datoj instituciji. Za ponuđene programe institucija će utvrditi minimalne, postignute i projektovane standarde za objekte i opremu. U slučaju potrebnih unapređenja, institucija će izraditi plan akcije kako bi odgovorila na ove potrebe.

Pokazatelji: revizija inventara resursa, plan investiranja u resurse, planovi akcije za unapređenje, mišljenja osoblja i studenata.

Standard 1.6

Institucija će uspostaviti mehanizme za prikupljanje, analizu i upotrebu informacija relevantnih za efikasno upravljanje studijskim programima i drugim aktivnostima.

Smjernice

Stalno praćenje programa od suštinske je važnosti za osiguranje održavanja kvaliteta i standarda. Informacioni sistem upravljanja kvalitetom će nadopuniti napore praćenja programa institucije kako bi se osigurao trajni proces praćenja.

Pokazatelji bi trebalo da se sastoje od sljedećeg:

- omjer broja nastavnika i broja studenata,
- profil studentske populacije,
- individualni napredak i uspjeh studenata ,
- konačne stope diplomiranja,
- dužina studiranja u odnosu na formalno trajanje programa,
- zadovoljstvo studenata studijem,
- stopa uspješnosti studenata za svaku akademsku godinu,
- stopa zaposlenosti diplomiranih studenata.

Standard 1.7

Redovno objavljivanje nepristrasnih, objektivnih, kvalitativnih i kvantitativnih informacije o svim programima i zvanjima koje institucija nudi.

Smjernice

S obzirom na svoju javnu ulogu, visokoškolska institucija mora da pruži informacije:

- o ponuđenim programima i očekivanim ciljevima učenja u sklopu tih programa,
- o kvalifikacijama koje se postižu po završetku studija,
- o procedurama nastave, učenja i ocjenjivanja,
- o mogućnostima učenja dostupnim studentima,
- o mogućnostima zapošljavanja nakon diplomiranja.

Institucija treba razviti i implementirati efikasan sistem informisanja javnosti. Osim toga, informacije o studijskim programima trebalo bi da zadovolje očekivanja zainteresovanih strana u vezi sa nepristrasnošću i objektivnošću.

Pokazatelji: prezentacije za buduće studente, štampani materijali dostupni javnosti (npr. raspored studiranja, vodič za buduće studente, informacioni paketi), *web* lokacije sa redovno ažuriranim podacima, broj posjetilaca *web* lokacije, kontakti sa medijima i zainteresovanim stranama, registar diplomiranih studenata (alumni), transparentna pravila i propisi upisa.

Standard 1.8

Standardi za interno osiguranje kvaliteta pružaju pouzdanu osnovu za proces eksternog osiguranja kvaliteta. Procedure internog osiguranja kvaliteta moraju da budu otvorene redovnom procesu eksterne evaluacije kako bi se odredilo do koje mjere su standardi zadovoljeni.

Smjernice

Visokoškolska institucija mora pokazati koliko se efikasno njene procedure osiguranja kvaliteta primjenjuju i implementiraju u cijeloj instituciji, a posebno u vezi sa izradom i izvršenjem programa koji rezultiraju akademskim zvanjima.

Pokazatelji

- formalni status institucionalnih postupaka za pripremu izvještaja o samoevaluaciji na raznim nivoima i za razne tipove eksternog osiguranja kvaliteta;
- standardni skup procedura za sprovođenje internog praćenja kvaliteta putem usaglašenog skupa pokazatelja uspjeha;
- standardni skup procedura za pripremu posjeta lokacijama eksternih grupa za evaluaciju;
- redovni izvještaji za senate univerziteta.

STANDARDI I SMJERNICE ZA EKSTERNO OSIGURANJE KVALITETA

Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta primjenjuju se u slučajevima kada eksterne strukture vrše evaluaciju visokoškolske institucije u BiH, a odnose se na (1) tijela ili agencije iz BiH i (2) međunarodne agencije ili tijela. U oba slučaja agencije bi trebalo da rade uz odobrenje vlasti iz BiH.

Standard 2.1

Vlasti zadužene za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini pobrinuće se za omogućavanje:

- evaluacije efikasnosti procedura internog osiguranja kvaliteta,
- procesa validacije programa koji rezultiraju akademskim zvanjima utvrđenim državnim okvirom za kvalifikacije.

Smjernice

Svrha procesa i procedura eksternog osiguranja kvaliteta je da se osigura da institucija koja podliježe evaluaciji adekvatno odgovori na sljedeća pitanja:

- Da li je institucija ugradila procedure osiguranja kvaliteta u svim svojim jedinicama i programima?
- Da li institucija sistematski prati svoj napredak ka ciljevima u području kvaliteta, a posebno kvaliteta obrazovanja?
- Da li se rezultati procedura osiguranja kvaliteta koriste za unapređenje kvaliteta usluga obrazovanja i obuke i u smjeru zadovoljavanja potreba studenata?
- Da li se preduzimaju korektivne mjere kako bi se uklonili nedostaci utvrđeni procedurama praćenja kvaliteta?
- Da li se zainteresovanim stranama pružaju relevantne informacije o kvalitetu institucije i njenih programa?

Pokazatelji: usaglašeni i objavljeni kriterijumi i procedure za eksterno osiguranje kvaliteta i sažet opis procedura sa odgovarajućim vremenskim rasporedom i potrebnom dokumentacijom.

Standard 2.2

Procesi eksternog osiguranja kvaliteta biće strukturirani putem modela od četiri koraka koji uključuje: a) izvještaj o samoevaluaciji, b) posjetu instituciji, c) objavljeni izvještaj o evaluaciji i d) naknadne aktivnosti.

Smjernice

- Institucija koja podliježe evaluaciji treba predati izvještaj o samoevaluaciji kako bi obrazložila vlastiti analitički stav potkrijepljen dokazima da su procedure za interno osiguranje kvaliteta uspostavljene i da je osigurana njihova efikasnost.
- Imenovana grupa za eksternu evaluaciju treba da se sastoji od tri do pet osoba visokog akademskog ugleda, kompetentnih da izvrše državno i međunarodno poređenje kvaliteta nastave i istraživačkog rada, kao i pružanja drugih usluga na univerzitetskom nivou i koji posjeduju visoke kompetencije na području koje je predmet eksterne evaluacije.).
- Članovi grupe moraju da budu nezavisni tako da na njih ne može uticati treća strana (visokoškolske institucije, ministarstva ili drugi učesnici u procesu.
- Tim za evaluaciju treba da posjeti instituciju kako bi potvrdio izvještaj o samoevaluaciji.
- Tim za evaluaciju treba blagovremeno predati izvještaj o evaluaciji. Izvještaj i popratni zaključci i preporuke moraju da budu dostupni javnosti.
- Ranije određena procedura naknadnih aktivnosti treba da bude dosljedno implementirana kako bi se obezbijedilo da će institucija preduzeti dalje korake u skladu sa preporukama tima za evaluaciju.

Pokazatelji: implementirani protokoli za dosljednu upotrebu modela za evaluaciju od četiri koraka, izvještaji o samoevaluaciji, objavljeni i dosljedno primjenjivani kriterijumi za imenovanje stručnjaka za eksterno osiguranje kvaliteta, odgovarajući brifinzi ili obuka za stručnjake, program i dokumentacija za planiranu ili realizovanu obuku stručnjaka, angažovanje međunarodnih stručnjaka, učešće studenata i kodeks ponašanja stručnjaka za evaluaciju.

Standard 2.3

Izvještaji o evaluaciji treba da budu dostupni javnosti i napisani jasno i razumljivo. Odluke, pohvale i preporuke iz izvještaja treba da budu takve da ih je lako pronaći i razumljive u smislu svrhe evaluacije i kriterijuma korišćenih pri donošenju odluka.

Smjernice

Struktura izvještaja obično sadrži opis, analizu sa relevantnim dokazima, zaključke, pohvale i preporuke. Potrebno je adekvatno preliminarno objašnjenje tipa evaluacije, njene svrhe i posljedica odluka evaluacije (npr. odobravanje ili neodobravanje sistema internog osiguranja kvaliteta, akreditacija studijskih programa itd.) i kriterijuma korišćenih pri donošenju odluka. Ključni rezultati, zaključci i preporuke treba da budu dostupni čitaocima.

Pokazatelji: objavljeni dobro strukturirani, čitljivi izvještaji i objavljena osnovna metodologija za izradu izvještaja.

Standard 2.4

Procesi osiguranja kvaliteta koji sadrže preporuke za dalje djelovanje ili koji zahtijevaju naknadnu izradu akcionog plana treba da imaju unaprijed određene procedure za naknadne aktivnosti koje će se dosljedno sprovoditi.

Smjernice

Osiguranje kvaliteta je trajni proces unapređenja. Nakon objavljivanja izvještaja o eksternoj evaluaciji i njegovih preporuka, institucija koja podliježe evaluaciji treba da sastavi plan akcije. Procesi naknadnih aktivnosti treba da provjere do koje mjere su ove preporuke implementirane.

Pokazatelji: definisane procedure naknadnih aktivnosti u skladu sa izvještajima, definisani rokovi za aktivnosti u skladu sa preporukama stručnjaka, planovi akcije, zadaci, vremenski okvir i odgovornosti.

Standard 2.5

Periodično treba vršiti eksterno osiguranje kvaliteta sistema za interno osiguranje kvaliteta institucije i njenih studijskih programa. Dužinu ciklusa treba ranije odrediti i objaviti.

Smjernice

Eksterne evaluacije koje će se obavljati kasnije treba da uzmu u obzir napredak postignut prethodnom evaluacijom.

Pokazatelji: definisani ciklusi eksternog osiguranja kvaliteta i njihova redovna implementacija, vremenski okvir za eksternu evaluaciju.

Standard 2.6

Tijelo zaduženo za eksterno osiguranje kvaliteta treba da bude formalno priznato od strane kompetentnih javnih vlasti u evropskom prostoru visokog obrazovanja i treba da ima zasnovano pravno uporište. Takođe, treba da se pridržava zahtjeva legislativne nadležnosti, u sklopu kojih djeluje, kao i standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u evropskom području visokog obrazovanja.

Smjernice

Procedure za eksterno osiguranje kvaliteta biće unaprijeđene ako je osiguranje kvaliteta transparentno do nivoa mjere do koje su osiguranje kvaliteta ocijenile priznate agencije. Javne, privatne i tematske agencije, koje djeluju ili imaju namjeru da djeluju u Evropi, treba da budu priznate kao profesionalne i kredibilne agencije za osiguranje kvaliteta.

Pokazatelji

Implementacija ovog standarda zahtijeva prelazne odredbe. U toku prelazne faze od 2 godine nakon usvajanja standarda i smjernica u BiH, agencija ovlašćena da izvrši eksterno osiguranje kvaliteta treba da radi u skladu sa standardom 2.7 i relevantnim zakonskim zahtjevima u BiH. Strane, odnosno međunarodne agencije angažovane da izvrše eksternu evaluaciju u BiH, moraju zvanično priznati kompetentne vlasti u evropskom području visokog obrazovanja.

Pokazatelji nakon prelazne faze od 2 godine: agencija sa punim članstvom u ENQA, odobrene evropske ili vanevropske agencije koje djeluju u Evropi i koje su registrovane u Evropskom registru agencija za osiguranje kvaliteta.

Standard 2.7

Agencije ili tijela koja rade na aktivnostima eksternog osiguranja kvaliteta treba da budu nezavisna do te mjere da imaju autonomnu odgovornost za svoje djelatnosti i da zaključci i preporuke iz njihovih izvještaja ne podliježu uticajima trećih strana poput visokoškolskih institucija, ministarstava ili drugih.

Smjernice

Agencije ili tijela odgovorni za eksterno osiguranje kvaliteta moraće pokazati svoju nezavisnost putem sljedećih mjera:

- operativna nezavisnost od visokoškolskih institucija i vlasti garantovana u zvaničnim pravnim aktima,
- definicija i sprovođenje procedura i metoda, nominacija i imenovanje eksternih stručnjaka i određivanje ciljeva procesa osiguranja kvaliteta vrši se autonomno i nezavisno od vlasti, visokoškolskih institucija i organa političkog uticaja,
- iako se u toku procesa osiguranja kvaliteta konsultuju relevantne zainteresovane strane za visoko obrazovanje, posebno studenti, konačni rezultati procesa osiguranja kvaliteta odgovornost su agencija.

Pokazatelji: opis poslova i zadataka agencije i znatna usklađenost sa ESG, dokazana nezavisnost putem eksterne nezavisne evaluacije agencija i izvještaja agencije o eksternoj evaluaciji u toku dvije godine nakon što je agencija provela svoju prvu eksternu evaluaciju.

Svrha Bolonjskog procesa je stvaranje evropskog prostora visokog obrazovanja postavljanjem standarda i, na taj način, osiguranja njegovog kvaliteta. Svake dvije godine održava se ministarska konferencija zemalja potpisnica i pridružnica Bolonjskom procesu. Od Bolonje (1999) održane su konferencije u Pragu (2001), Berlinu (2003), Bergenu (2005), Londonu (2007) i Luvenu (Belgija) (2009). Sljedeća konferencija održaće se u Budimpešti i Beču od 10-12. marta 2010. godine.

Bez obzira na Bolonjski proces, koji mnogi osporavaju, visokoškolske institucije u Bosni i Hercegovini moraju osigurati kvalitet kako bi se suočile s evropskim izazovima u pogledu visokog obrazovanja.

LITERATURA:

1. The Bologna Declaration of 19 June 1999,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf
2. TOWARDS THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/PRAGUE_COMMUNIQUE.pdf
3. "Realising the European Higher Education Area", Communiqué of the Conference of Ministers, responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf
4. The European Higher Education Area - Achieving the Goals, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/050520_Bergen_Communique1.pdf
5. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, London Communiqué, 18 May 2007,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/London_Communique18May2007.pdf
6. The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009, http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf
7. Bologna Ministerial Anniversary Conference 2010 in Budapest and Vienna,
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/index.htm
8. Zajednički program Evropske komisije i Vijeća Evrope "Jačanje visokog obrazovanja u BiH", 2009-2011. Konferencija, Zenica, novembar 2009.